

РОЗДІЛ VI. ЛІНГВОГЕОГРАФІЯ, СОЦІОЛІНГВІСТИКА, ОНОМАСТИКА Й ТЕРМІНОЛОГІЯ:
АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ, КАТЕГОРІЇ ТА АСПЕКТИ

Юлія Зоріна

DOI 10.31558/1815-3070.2019.37.20
УДК 81'373.21(477.44)

ТОПОНІМІКА ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ВЛАСНИХ НАЗВ ПОСЕЛЕНЬ)

Статтю присвячено аналізу походження та структурно-семантичного значення назв поселень Вінницької області, проаналізовано топоніми адміністративно-територіальних одиниць регіону дослідження, висвітлено теоретичні засади топоніміки, проведено класифікацію топонімів за суфіксами, виявлено закономірності поширення географічних назв Вінницької області.

Ключові слова: топоніми, ойконіми, антропоніми, доойконімний рівень деривації, ойконімний рівень деривації.

The article is devoted to the analysis of the origin and structural and semantic meaning of the names of the settlements of Vinnytsia region, the toponyms of the administrative-territorial units of the investigated region were analyzed, the theoretical principles of the toponymics were highlighted, the classification of toponyms by suffixes was made, the peculiarities of geographical names distribution of Vinnytsia region were revealed.

Key words: toponyms, oikonym, anthroponym, pre-oikonym level of derivation, oikonym level of derivation.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. У сучасній ономастичній науці впродовж останніх десятиліть виникає потреба у вивченні структурних компонентів і походження топонімів. Вивчення походження місцевих назв дає можливість чіткіше уявити складні взаємовідносини і взаємозв'язки людини та природи. Тим паче, сьогодні в Україні триває активне відродження національної самосвідомості народу, характерна тенденція повернення до культурної спадщини попередніх поколінь.

Інтерес до географічних назв свого краю зумовив вивчення топонімів Вінницької області. Актуальність дослідження полягає у тому, що сучасний розвиток географії відзначається інтенсивним зростанням тих її предметних галузей і напрямків, які мають міждисциплінарний характер. До таких міждисциплінарних напрямків треба віднести й топонімічні дослідження, у становленні яких значну роль відіграють мовознавство, історія, географія, соціологія, математика, картографія тощо.

Аналіз попередніх досліджень. Важливим етапом у вивченні ойконімії України стали праці Ю. Карпенка, видані впродовж 1964–1966 рр. трьома випусками: «Топоніміка гірських районів Чернівецької області», «Топоніміка центральних районів Чернівецької області», «Топоніміка східних районів Чернівецької області». У 1973 р. автор опублікував книжку «Топонімія Буковини», у теоретичній частині якої описано становлення ойконімії цього краю, а в другій – практичній – подано словник гідронімів краю.

Одним із перших дослідників Поділля був історик Н. Молчановський, який у 1885 році видав «Нарис відомостей про Подільську землю до 1434 р.». Подільський край досліджували М. Симашкевич («Історико-географічний і етнографічний очерк Подолии», «Римський католицизм та його ієрархія на Поділлі»), кілька десятків праць з історії та етнографії Поділля залишив дослідник М. Яворовський: «Нарис з побуту сільських священиків Подільської єпархії», «Матеріали до історії Брацлавського староства», «История гражданской и церковной жизни Подолии» та ін.

Історія Поділля знайшла відображення також у дослідженнях видатного українського історика, археолога, етнографа В. Антоновича: «Очерки истории Великого княжества Литовского до половины XV ст.», «Монографии по истории Западной и Юго-Западной России», «Грановщина – эпизод из истории Брацлавской Украины».

Не оминув увагою подільського краю і найвидатніший український історик – М. Грушевський: 1894 року він видав монографію «Барское староство, исторические очерки: XV–XVIII в.в.».

Певний інтерес для дослідників Поділля становлять праці відомого польського вченого Ю. Сіцінського: «Исторические местности Подолии и их достопримечательности», «Нариси з історії Поділля», «Археологическая карта Подольской губернии».

Для вивчення Поділля важливе наукове значення мають історико-краєзнавчі дослідження В. Гульдмана: «Подольская губерния. Опыт географическо-статистического описания», «Населенные места Подольской губернии».

Щодо дослідження території Східного Поділля (Вінниччини), треба зазначити, що саме у ХХ–ХХІ ст. з'являються історичні, географічні, краєзнавчі монографії: Д. Малакова «По Брацлавщине: от Винницы до Тульчина»; О. Мальченка «Укріплені поселення Брацлавського, Київського і Подільського воєводств: XV – середина XVII ст.»; О. Дана, В. Кривошеї «Вінниччина козацька: Історія Вінницького козацького полку», Н. Павликівської «Географічні терміни в мікрогідронімії Вінниччини» та ін.

Сучасні топонімічні дослідження обов'язково базуються на дослідженнях з археології, історії, географії, палеонтології, без яких топоніміка не мала б необхідного наукового підґрунтя.

Метою дослідження є детальне вивчення, аналіз і класифікація топонімів Вінницької області. **Основні завдання** дослідження: висвітлити теоретичні засади топоніміки; провести класифікацію топонімів за суфіксами; проаналізувати топоніми адміністративно-територіальних одиниць регіону дослідження.

Об'єктом нашого дослідження стали топонімічні назви Вінницької області.

Предметом дослідження є закономірності формування найменувань поселень Вінниччини на різних етапах історичного розвитку, їх структурні та семантичні особливості.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що здійснено спробу глибокого вивчення топонімів Вінницької області, пояснення принципів номінації та причин походження власних назв геооб'єктів краю, а також динаміки їх змін у часі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Оскільки географічні назви мають лінгвістичну природу, то спостерігаємо тісний зв'язок топоніміки з мовознавчими науками: ономастикою – наукою про виникнення та поширення власних назв; історичною лінгвістикою; етимологією – наукою, що вивчає походження слів; семантикою; морфологією; фонетикою та діалектологією.

Правильно пояснити ту чи іншу назву, розкрити її смислове значення і походження – означає отримати важливу інформацію про минуле свого краю: його природні умови, економіку, етнічний склад населення, історичні події тощо. Ця особливість географічних назв використовується в історичних та географічних дослідженнях для реконструкції ландшафтів минулого, вивчення особливостей освоєння території, виявлення зниклих ареалів рослин чи тварин. Але щоб одержати таку поглиблену інформацію, потрібно досліджувати їх сукупність, сформовану під впливом характерних географічних або історичних умов.

На численних прикладах дослідження територій переконуємося, наскільки географічні назви пов'язані з особливостями місцевості, відображають її характер, при тому не лише у фізичному, а й економіко-географічному плані. Цю закономірність В. Ніконов сформував так: топоніміка відображає не лише географічне середовище, а й ставлення суспільства до нього. Людина відзначає в середовищі насамперед ті аспекти, які на цей час найважливіші для неї, для її діяльності та існування. Таким чином, топонім – це соціальне явище, яке не просто відображає властивості об'єкта, а подає їх крізь призму людського уявлення про об'єкт, розкриваючи реалії колишньої матеріальної і духовної культури населення (Ніконов). Топонімія – це система понять, які формувалися впродовж певного історичного часу. В мовознавстві географічні назви нерідко є єдиним свідченням давно зниклих мов, а в інших випадках, складаючи частину мовного багатства народу, дають можливість виявити важливі факти історичної фонетики, граматики, словотворення.

При дослідженні топоніміки не можна обійтися і без кількісно-статистичного аспекту вивчення місцевих назв. Важливість кількісного фактора надзвичайно велика при виявленні складу топонімів. Вертикальне (діахронічне, стратиграфічне) і горизонтальне (просторове) вивчення топонімів (топонімічних типів) із застосуванням кількісно-статистичного аспекту дає змогу з'ясувати межі різних ареалів, визначати шляхи просторового просування топонімічної моделі впродовж віків, а також встановлювати зв'язки і взаємозалежність динаміки з соціально-історичними та природно-географічними умовами формування етносів та націй.

При опрацюванні топонімії Вінниччини важливе значення мають картографічні матеріали. Назви населених пунктів Східного Поділля XIX ст. досить повно фіксуються в «Карте Подольской губернии» В. Гульдмана (кінець XIX ст.); «Карте Подолии» Н. Петрова (1891 р.); «Карте Юго-Восточного Подолия XV–XVIII вв.» М. Грушевського.

Територія Східного Поділля належить до найдавніше заселених земель України. Перші згадки про назви населених пунктів досліджуваного регіону зафіксовано історичними джерелами та документами з XII ст., однак системне фіксування топонімів Східного Поділля починається лише з XIV ст. Відсутність повнішого джерельного матеріалу не дозволяє точно встановити час виникнення того чи іншого поселення; ми говоримо лише про їх першофіксацію в певному столітті.

У писемних пам'ятках XIV ст. під час дослідження нами виявлено 19 ойконімів. Топоніми Вінниччини XIV ст. за структурно-словотвірною будовою є різними. Вони утворені за допомогою архаїчних суфіксів **-ич-і**, **-івц-і**, **-инц-і**, **-ів**, що дозволяє нам віднести їх виникнення до давньоукраїнського періоду. Найчисельніше представлено серед першофіксацій XIV ст. модель ойконімів на **-ів**. Твірними основами всіх назв поселень вказаного типу є антропоніми слов'янського походження: *Гвоздів, Гнатків, Зозів, Іванів, Кліців, Кацмазів, Колюхів, Левків, Маянів, Немирів, Новофастів, Супрунів, Стрижаків, Тиврів, Торків, Уланів, Шендерів, Шпиків, Шумилів, Яришів*. Наступними є відпатронімічні утворення на **-ичі**, **-івці**, **-инці** (*Вишківці, Голінчинці, Івашківці, Івонівці, Микулинці, Левківці, Ориничі, Перепільчинці, Початинці, Рогинці, Соколинці*) та ойконіми на **-иця** (*Бронниця, Вінниця, В'язовиця, Новоселиця, Човновиця, Яблуновиця*).

Ойконімія Вінницької області XVI ст. представлена вже 204 топонімами. Збільшилося число ойконімів на **-івці**, **-инці**, **-ів**, **-ин**, **-и/-і**, а ще утворень на **-івка**. Як і в XV ст., у XVI ст. на території Східного Поділля найпродуктивнішими були відпатронімічні ойконіми на **-івці**, **-инці**. Другими за кількістю фіксацій у документах XVI ст. є ойконіми із суфіксами **-ів**, **-ин** (*Бабин, Левків, Лип'ятин, Лопатин, Пиків, Супрунів, Торків, Ялтушків*). Тенденцію до збільшення виявляють ойконіми із суфіксом **-івк-а** (*Верхівка, Гавришівка, Іванівка, Михайлівка, Морозівка, Ободівка, Петрашівка, Северинівка, Юрківка*).

У писемних джерелах XVII ст. нами виявлено 507 топонімів, що існували на території Вінниччини, з них 303 назви – першофіксації вказаного періоду. Ойконімія досліджуваної території XVII ст. презентується як утвореннями з архаїчними суфіксами **-івц-і**, **-инц-і**, **-ів**, **-ин**, **-иц-я**, і новішими топонімами на **-івка**, **-ище**, **-ка**, складними та складеними назвами. Вперше в ойконімії XVII ст. з'являються утворення на **-иха** (*Дзвониха, Зюбриха*) та утворення на **-чик** (*Станіславчик*). Найпродуктивнішими вже третє століття посіли залишаються назви поселень із суфіксами **-івц-і**, **-инц-і**. Друге місце за кількістю фіксацій посіли ойконіми на **-івка**. Ойконіми на **-ів**, **-ин** посідають третє місце.

Ойконіміяна система Східного Поділля XVIII ст. репрезентується 18 словотвірними моделями, більшість з яких бере свій початок ще з попередніх століть. Збільшилася у XVIII ст. продуктивність топонімів на **-івка**, **-ище**, конфіксальних утворень, складних та складених назв, ойконімів, утворених шляхом топоніміїної метонімії. Вперше засвідчені в ойконімії Вінниччини XVIII ст. відтопонімні утворення (*Мурафа* – гідронім *р. Мурафа* та ін.) Найпоширенішою словотвірною моделлю ойконімії Східного Поділля у XVIII ст. стали утворення на **-івка** – 167 назв. Мінімальною кількістю одиниць в ойконімії Східного Поділля XVIII ст. представлено конфіксальні утворення, назви поселень на **-иха**, **-чик**.

Ойконіміяна система Східного Поділля XIX ст. вже повністю сформована. Словотвірні моделі, характерні для ойконімів XIX ст., беруть свій початок з попередніх століть і, відповідно, знайшли своє відображення в наступному, XX ст. Загалом ойконімія Вінниччини XIX ст. репрезентується 19 словотвірними моделями та нараховує 990 одиниць. Незначною кількістю назв поповнилися у XIX ст. групи ойконімів із суфіксами **-ець**, **-иця**, **-ище-е** (*Вороновиця*, *Вербовець*, *Глинянець*, *Погребище*, *Яланець*).

Нами виявлено 1 748 ойконімів, які існували на території Вінниччини у першій пол. XX ст. Найпоширенішою словотвірною моделлю є назви поселень із суфіксом **-івк-а** (*Берестівка*, *Кальнишівка*, *Северинівка*, *Чупринівка*). Незначною кількістю прикладів у першій половині XX ст. представлені назви на **-ець**, **-иця**, **-ище**, **-ани** (**-яни**), **-иха** (*Яструбиха*, *Лани*, *Лучинець*, *Городище*).

Ойконіміяна система Вінниччини другої половини XX ст. також характеризується значними змінами. Продовжується вилучення окремих назв населених пунктів через перейменування їх або об'єднання з іншими поселеннями.

Вивчивши поширення найпродуктивніших словотвірних моделей ойконімів Вінниччини за століттями, можемо сказати, що територія досліджуваного регіону заселялася нерівномірно й неодноразово. Так, найбільш заселеною, за даними писемних пам'яток XVI ст., виявилася центральна та північно-західна частина Східного Поділля. XVII ст. характеризується вже більшою густотою заселення названої території, а також з'являються поселення на сході та півночі області. В наступних століттях вже значно розширюється заселеність території краю.

Назви поселень на **-івці**, **-инці**, **-ів**, **-ин**, **-и** / **-і** у XVI–XX ст. локалізуються здебільшого в центральних, північних та західних районах. Ойконіми Східного Поділля із суфіксом **-івк-а**, які ще у XVI ст. були непродуктивними, починаючи з XVII ст., розміщуються на досліджуваній території рівномірно.

Залежно від походження особових власних назв, що лежать в основі відантропонімних топонімів Вінниччини, останні поділяємо на дві основні групи:

- 1) ойконіми зі слов'янськими особовими назвами в основах;
- 2) ойконіми з християнськими іменами в основах (*Іванів*, *Василівка*, *Леськове*, *Маркуші*).

Першу групу ойконімів своєю чергою поділяємо на три підгрупи:

- а) ойконіми зі слов'янськими автохтонними композитними іменами в основах (*Брацлав*, *Станіславчик*);
- б) ойконіми зі слов'янськими автохтонними відкомполітичними іменами в основах (*Балин*, *Бійці*, *Вишківці*);
- в) ойконіми зі слов'янськими автохтонними відапелятивними особовими назвами або пізнішими прізвищами в основах (*Берестівка*, *Зозулинці*, *Носиківка*).

Серед відантропонімних ойконімів найбільший відсоток складають назви поселень зі слов'янськими автохтонними відапелятивними особовими назвами чи пізнішими прізвищами в основах. Менш чисельною є група відантропонімних ойконімів із християнськими власними іменами. Нечисленною є група ойконімів із слов'янськими автохтонними відкомполітичними іменами в основах.

Ойконіми Східного Поділля відапелятивного походження залежно від семантики базових назв, що були твірними основами для їх утворення, поділяємо на такі групи:

- а) ойконіми, що походять від загальних назв на означення рельєфу;
- б) ойконіми, що походять від загальних назв на означення типу поселення;
- в) ойконіми, в основах яких є назви на означення гідрооб'єктів.

Назви населених пунктів Вінниччини відтопонімного походження поділяємо на дві групи:

- 1) відтопонімні ойконіми, що утворилися від гідронімів;
- 2) відтопонімні ойконіми, що утворилися від відомих уже назв населених пунктів.

У документах XIV–XX ст. в ойконімії Східного Поділля зафіксовано лише 9 відпатронімних назв із суфіксом **-ич-і** (**-евич-і**, **-ович-і**): *Виперсовичі*, *Вороновичі*, *Станковичі* та ін.

Назви поселень на **-івці**, **-инці** є найпродуктивнішою словотвірною моделлю Вінниччини, складають 217 одиниць. Мотивувальними для цих ойконімів були однойменні патронімні назви. Ойконіми досліджуваної моделі, виявлені нами на території Вінницької області, ми поділяємо на дві основні групи:

- 1) назви поселень, що утворилися від християнських імен (*Іванівці*, *Йосипівці*, *Кузьминці*, *Михайлівці*, *Савинці*);
- 2) назви поселень, що утворилися від слов'янських імен (*Гулівці*, *Носівці*, *Котюжинці*, *Ситківці* та ін.).

Одним з найдавніших типів географічних назв населених пунктів на слов'янських землях є ойконіми на **-ани**, **-яни**. Назви поселень Східного Поділля досліджуваної моделі є малочисельною групою – всього 19 ойконімів. Аналіз ойконімів на **-ани**, **-яни**, виявлених нами на території Вінниччини, показав, що більшість з них походить від родинних і патронімних назв, утворених від слов'янських відапелятивних або християнських особових імен (*Біляни*, *Капустяни*, *Вендичани*, *Петримани*); другими за кількістю фіксацій у писемних джерелах є локально-етнічні назви (*Горяни*, *Доляни*, *Забіляни*).

На території Східного Поділля виявлено 162 назви населених пунктів на **-и / -і**, які, за Д. Бучком та В. Котвич, вважаємо відродинними ойконімами. За походженням їх етимонів ці назви поділяємо на дві групи:

- 1) ойконіми, в основі яких лежать християнські імена (*Данилки, Петрані*);
- 2) ойконіми, в основі яких лежать слов'янські автохтонні відкомполітивні і прості відапелятивні особові імена або ж пізніші прізвиська (*Будьки, Круги, Ходаки*) (*Buchko, Kotovych*).

До первинних назв населених пунктів відносимо ойконіми, утворені від безсуфіксних та суфіксальних апелятивів шляхом топонімійної метонімії. Виявлено 97 таких назв на території Вінницької області. Твірними основами для ойконімів, що виникли шляхом топонімійної метонімії, були насамперед географічні терміни – назви об'єктів, що відображали особливості місцевості: *Горби, Озеро, Рів, Яр*, а також назви споруд, будівель: *Гуральня, Доярня*; назви земельних ділянок певного призначення: *Левада, Лука, Степок*; назви, які вказували на тип поселення: *Городок, Хатки* та ін.

Конфіксальні утворення Східного Поділля репрезентуються всього 11 назвами населених пунктів. Усі вони є відапелятивними топонімами, утвореними префіксально-суфіксальним способом, тобто за моделлю «префікс + іменна основа + суфікс «-а» і, відповідно, вказують на місце розташування населеного пункту: *Забужжя, Загребелля, Закриниччя*.

До архаїчних слов'янських ойконімних утворень належать назви поселень із формантом **-ищ-е (-ищ-а)**, які вказують на місце знаходження того, що назване в основі. На території Східного Поділля ця модель є малопродуктивною. Виявлено лише 14 топонімів на **-ище (-ища)**: *Городище* «місце, де колись був город», *Криничища* «місцевість, де були криниці», *Слободище* «місце, де колись була слобода» та ін.

Серед назв поселень Вінниччини доойконімного рівня деривації близько 1 % становлять утворення з суфіксом **-иця**. Історичними документами зафіксовано 20 топонімів названого типу. Утворювалися ойконіми на **-иця** від гідронімів (*В'язовиця, Гопчиця, Окниця*), від антропонімів різного походження (*Варишчя, Вороновиця, Оляниця*), а також від апелятивів (*Вінниця, Кісниця*).

Група ойконімів Східного Поділля на **-ець (-ов-ець)** нараховує 24 одиниці. Більшість з них є відгідронімними за походженням: *Вербовець, Крикливець, Яланець*. Незначна частина назв аналізованої моделі – це відтопонімні деривати, утворені за допомогою суфікса **-ець (-ов-ець, -ин-ець)**: *Лучинець* < НП *Лука, Соколець* < НП *Сокол, Яструбинець* < НП *Яструбна* або ж відапелятивні утворення: *Грабовець* < апел. *граб, Дубовець* < апел. *дуб, Мишанець* < апел. *мох* (< *мъхъ*).

До первинних відносимо відтопонімні ойконіми, що утворилися шляхом семантичного перенесення назви відомого географічного об'єкта на нововиникле поселення. Ойконімія Вінницької області репрезентується 28 відгідронімними назвами населених пунктів: *Вільшанка, Десна, Джурун, Мурафа* та ін.

До назв поселень ойконімного рівня деривації відносимо ойконіми на **-ів, -ин, -івка, -иха**, а ще назви поселень, що походять від субстантивованих атрибутів, складні та складені назви, назви поселень з демінутивними суфіксами, пам'яткові назви.

Назви поселень на **-івка** належать до найчисленніших ойконімів Східного Поділля. Більшість з них (402 назви) утворено від антропонімів, які мотивуються слов'янськими автохтонними відапелятивними особовими назвами або пізнішими прізвиськами: *Балабанівка, Грабівка, Дяківка*. Ойконімів на **-івка**, твірні основи яких походять від слов'янських автохтонних відкомполітивних особових імен, на досліджуваній території дуже мало (14 назв): *Байківка, Радівка, Станілівка*. Група назв поселень на **-івка** з християнськими іменами в основах нараховує 226 одиниць: *Василівка, Лукашівка, Мартинівка, Тодорівка, Федорівка*.

На території Вінниччини засвідчено немало складних і складених назв: *Антонопіль, Білопілля, Лисогірка; Великий Степ, Новий Животів, Польова Лисівка*. Незначна кількість назв поселень є утвореннями на **-иха**: *Дзвониха, Кайдачиха*; на **-щина (-ччина)**: *Заливанщина, Лінеччина*; на **-чик (-ик)**: *Лучинчик, Станіславчик*; малочисельними є ойконіми з посесивним значенням у формі Р. в.: *Білецького, Гунька*; пам'яткові назви: *Ворошилове, Некрасове, Шевченкове*.

Продуктивним для ойконімії досліджуваного регіону є творення назв населених пунктів шляхом субстантивації прикметників найчастіше середнього та жіночого родів: *Високе, Лозове; Біла, Садова*; рідше – чоловічого: *Камінський, Дністровський*.

Структурно-словотвірний аналіз назв населених пунктів Вінниччини показав, що більшість з них (1 555 одиниць) є вторинними, тобто назвами ойконімного рівня деривації. Первинні ойконіми складають групу з 604 одиниць.

Висновки й перспективи подальших розвідок. Отже, в нашому дослідженні здійснено вичерпний опис ойконімійної системи Вінниччини, зокрема простежено розвиток цієї системи й окремих словотвірних моделей топонімів досліджуваного регіону впродовж вказаного періоду. Для встановлення часу виникнення конкретних моделей топонімів, дослідження морфологічних і словотвірних змін, що мали місце в процесі вживання назв поселень, ми використовували дані літописів, люстрацій, архівний та картографічний матеріали. В роботі досліджено стан ойконімії України та наявні класифікаційні схеми назв поселень, визначено продуктивність у словотворенні назв поселень різних лексико-семантичних груп.

Зроблений нами структурно-словотвірний аналіз ойконімії Вінниччини від XIV до XX ст. дав можливість простежити становлення і розвиток топонімних моделей назв поселень досліджуваного регіону, з'ясувати продуктивність та просторову локалізацію конкретних словотвірних типів назв населених пунктів, встановити семантичні та словотвірні моделі, що презентуються у межах ойконімії Східного Поділля.

References

1. Babyshyn, Stepan. "Toponimika v shkoli (Toponymics at school)". Kyiv: Radianska shkola, 1962. 121. Print.
2. Barabokha, Nataliia and Andrii Matsenko. "Toponimichnyi slovnyk-dovidnyk Ukrainy (Toponyms dictionary of Ukraine)" Melitopol: LLC "Melitopol publishing house", 2004. 92. Print.
3. Buchko, Dmytro. "Vidrodynni oikonimy polsko-ukrainskoho pohranychchia (family – originated oikonyms of Poland–Ukraine border territory) " *Visnyk of Lviv University* " Ser. philologer, 2004. Num. 34. P. II. 18–23. Print.
4. Vinnytsia information portal. Vinnytsia Regional Library named after K. A. Timiriazev "Lityn District". 3. Print.
5. GOST 7.12.93 "Bibliographic record. Abbreviations of Russian language words, General requirements and rules". 18. Print.
6. Humetska, Lukiia "Narys slovotvirnoii systemy ukrainskoi aktovoi movy XIV–XV stolittia (Essay on the word-formation system of the Ukrainian formal language of the XIV–XV centuries)". Kyiv: Publishing House of the Academy of Sciences of USSR, 1958. 298. Print.
7. Dashkevych, Yaroslav "Skhidne Podillia na kartakh XIV stolittia (Eastern Podillia on maps of XIV century). Heohrafichniy factor v istorychnomu protsesi (Geographic factor in the historical process) Kyiv: KHU, 1990. 155–169. Print.
8. Dashkevych, Yaroslav "Skhidne Podillia na kartakh XVI stolittia (Eastern Podillia on maps of XVI century)". Historical and geographical research in Ukraine. Kyiv: Naukova dumka, 1992. 13–21. Print.
9. Denysyk, Hryhorii. "Pryrodnycha heohrafiia Podillia (Natural geography of Podillya)". Vinnytsia: EkoBiznes-Tsentr. 1998. 184. Print.
10. Denysyk, Hryhorii "Podilske Pobuzhzhia (Pobuzhizha of Podillia)". Vinnytsia: EkoBiznesTsents, 1999. 96. Print.
11. Dorosh, Mykola. "Vytoky. Pryzabuti storinky nashoi istorii. Khmilnyk district (Origins Forgotten pages of our history. Khmilnyk district)". Kyiv. 2011. 324. Print.
12. Dorosh, Mykola "Toponimichnyi dovidnyk Khmilnytskoho raionu (Toponymics reference book of Khmilnyk district)". Kyiv, 2001. 68. Print.
13. DSTU HOST 7.1:2006 "Bibliografichnyy zapys. Bibliografichnyi opys. Zahalni vymohy ta pravyla skladannia (Bibliographic record. Bibliographic description. General requirements and rules of assembly)". Kyiv: Derzhstandart Ukrainy (State standard of Ukraine). 2007. 48. Print.
14. "Istoriia mist i sil Ukrainskoi RSR. Vinnytska oblast (History of cities and villages of the Ukrainian SSR. Vinnytsia region)". Kyiv.; Institute of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, 1972. 775. Print.
15. Kruhliak, Yurii. "Imia vashoho mista: Pokhodzhennia nazv mist i smt URSS (Name of your city: The origin of the names of cities and urban-type settlement of USSR)" Kyiv: Naukova dumka, 1978. 265. Print.
16. Kruhliak, Yurii. "Imia vashoho mista (Name of your city)" Kyiv: 1978. 152. Print.
17. Koval, Alla. "Znaiomi neznaiomtsi (Familiar strangers)". Kyiv. 2001. 144. Print.
18. Koval, Alla "Znaiomi neznaiomtsi. Pokhodzhennia nazv poselen Ukrainy (Familiar strangers. The origin of the names of settlements in Ukraine)". Kyiv: Lybid, 2001. 302. Print.
19. Korduba, Myron "Zemlia ie svidkom mynuloho: Geografichno nazvy iak istorychne dzherelo (Earth is a witness of the past: Geographical names as a historical source)". Lviv, 1924. 67. Print.
20. Korduba, Myron "Shcho skazhut nam nazvy osel? (What do the names of the house tell us about?)". Lviv, 1938. 22. Print.
21. Kotovych, Vira. "Pokhodzhenia nazv naselenykh punktiv Drohobychchyny (naukova versii) (Origin of the names of settlements of Drohobych region (scientific versions))". Drohobych: Posvit. 2012. 88. Print.
22. Nikonov, Vladimir. "Vvedeniie v toponimiku (Introduction to toponymy)". Moscow: Nauka, 1965. 174. Print.
23. Pavlykivska, Nataliia. "Slovnyk mikrohidronimiv Vinnytychyny (Dictionary of microhydronyms of Vinnytsya)". Kyiv, 2013. 260. Print.
24. Stelmakh, Hryhorii. "Istorychnyi rozvytok silskykh poselen na Ukraini (Historical development of rural settlements in Ukraine)". Kyiv, 1964. 230. Print.
25. Stryzhak, Oleksii. "Pro shcho rozpovidaiut heohrafichni nazvy (What are the geographic names tell about?)". Kyiv: Naukova dumka, 1967. 127. Print.
26. Yanko M. T. "Toponimichnyi slovnyk Ukrainy: Slovnyk-dovidnyk (Dictionary of toponyms of Ukraine): Dictionary-reference". Kyiv: Znannia, 1998. 430. Print.

TOPONYMICS OF VINNYTSIA REGION (ON THE MATERIAL OF PROPER NAMES OF SETTLEMENTS)

Yuliia Zorina

Methodologist of the school, teacher of the Ukrainian language, Vinnytsia technical school, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Background: In modern onomatology science, over the past decades, there is a need for the study of structural components and origin of toponyms. The study of the origin of local names makes it possible to imagine more clearly the complex relationships and mutual connections between man and nature. Moreover, today in Ukraine an active revival of the national consciousness of the nation continues, the tendency of returning to the cultural heritage of previous generations is common.

The interest in the geographical names of particular region caused the study of the toponyms of Vinnytsia region. The urgency of the study is that the modern development of geography is marked by the intensive growth of those of its subject areas and directions that have an interdisciplinary character. These interdisciplinary areas include toponyms studies, where linguistics, history, geography, sociology, mathematics, cartography, etc. play an important role.

Purpose: Detailed study, analysis and classification of toponyms of the Vinnytsia region of XIV–XX centuries.

Results: Since geographical names have a linguistic nature, there is a close connection between toponymics and linguistic sciences: onomastics; historical linguistics; etymology; semantics; morphology; phonetics and dialectology. The person who can receive important information about the past of his land: its natural conditions, economy, ethnic composition of the population, historical events, etc. can succeed in explaining one or another name, revealing its semantic meaning and origin. Having examined numerous examples of study of territories, we got convinced that the geographical names were associated with the peculiarities of the area, reflecting its character, moreover, not only in terms of physical, but also in economic and geographic directions. While examining the toponymics of Vinnytsya region, cartographic materials are important. The territory of Eastern Podillya belongs to the most ancient inhabited territories of Ukraine. The first mention of the names of human settlements in the investigated region was documented by historical sources and documents from the XII century. However, the systematic fixation of the names of the Eastern Podillya dates back to the XIV century. The lack of full source material does not allow to determine the exact time of occurrence of a particular settlement; we are talking only about their first fixation in a certain century. After studying the distribution of the most productive word-formation models of the oikonyms of Vinnytsia region for centuries, we can say that the territory of the investigated region was inhabited in an uneven manner not simultaneously. Thus, the most populated, according to the written monuments of the XVI century, were the central and north-western parts of the Eastern Podillya. XVII century is characterized by a greater density of settlement of the mentioned territory, as well as settlements in the east and north of the region. In the following centuries the population of the territory has become considerably expanded.

Discussion: The investigation describes an exhaustive description of Vinnytsya oikonym system, in particular, we have traced its development and separate word-formation models of toponyms of the relevant region during the XIV–XX centuries. We used the data of chronicles, lustrations, archival and cartographic materials in order to determine the time of occurrence of specific models of toponyms, the study of morphological and word-formation changes that took place while using settlements names. In this work the state of oikonym study of Ukraine and the existing classification schemes of the names of settlements were investigated, productivity in the formation of settlements names of different lexical and semantic groups was determined. The structural and word-formation analysis of the Vinnytsya oikonym study from the XIV to the XX century was made which allowed to trace the formation and development of toponyms models of the settlements names in the investigated region, to find out the productivity and spatial localization of specific word-formation types of names of settlements, to establish semantic and word-formation models presented within the framework of the oikonym study of Eastern Podillya.

Key words: Toponyms, oikonyms, anthroponym, pre-oikonym derivation level, oikonym derivation level.

Vitae

Zorina Yuliia Valeriivna, Candidate of Philological Sciences, Vinnytsia technical school, methodologist of the school, teacher of Ukrainian language, Vinnytsia city, 115 Keletska street, apt. 12, 0674165722.Expressive syntax.

Correspondence: ledi8ju@gmail.com

Надійшла до редакції 22 березня 2019 року.